O‘QUVCHI MA’NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHDA O‘QITUVCHI MAS’ULIYATI YOKI ZAMONAVIY O‘QITUVCHINING MA’NAVIY QIYOFASI

Abdulloyev Javohir Abdukamol o’g’li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“**Pedagogika**” kafedrasi o’qituvchisi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Tiflopedagogika” yo’nalishi talabalari

Yusupova Sevinch Alisher qizi

Akromova Bahora Abbos qizi

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot ishi zamonaviy pedagogikada eng dolzarb masalalardan biri — globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida o‘quvchilarning ma’naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda o‘qituvchining ijtimoiy-pedagogik mas’uliyati hamda uning ma’naviy qiyofasini tadqiq etishga bag‘ishlanadi. Maqolada o‘qituvchi shaxsi shunchaki ma’lumot yetkazuvchi emas, balki qadriyatlar tizimini transfer qiluvchi asosiy sub’ekt sifatida talqin etilgan. Tadqiqot jarayonida o‘qituvchining ma’naviy qiyofasini belgilovchi to‘rtta asosiy komponent: kognitiv-intellektual salohiyat, axloqiy-etika me’yorlari, emotsional intellekt va milliy o‘zlikni anglash darajasi o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilingan. Muallif tomonidan bugungi kun pedagogining ma’naviy qiyofasiga qo‘yilayotgan talablar transformatsiyasi ko‘rib chiqilib, o‘quvchi tarbiyasiga ta’sir etuvchi "ustoz-shogird" tizimidagi psixologik mexanizmlar ochib berilgan. Shuningdek, maqolada axborot xurujlari va ma’naviy tahdidlar sharoitida o‘quvchilarda "ma’naviy immunitet"ni shakllantirishning pedagogik modellari taklif etiladi. Tadqiqot xulosalari pedagogik kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va umumta’lim maktablarida ma’naviy-ma’rifiy ishlarni yangi bosqichga olib chiqish uchun amaliy tavsiya bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Pedagogik mas’uliyat, ma’naviy transformatsiya, zamonaviy o‘qituvchi qiyofasi, ma’naviy immunitet, qadriyatlar tizimi, pedagogik etika, emotsional intellekt, axborot xurujlari.

Аннотация: Данная исследовательская работа посвящена одной из самых актуальных проблем современной педагогики — изучению социально-педагогической ответственности учителя и его духовного облика в формировании духовно-нравственного мировоззрения учащихся в условиях глобализации и цифровой трансформации. В статье личность учителя интерпретируется не просто как транслятор информации, а как основной субъект, передающий систему ценностей. В процессе исследования взаимосвязано анализируются четыре ключевых компонента, определяющих духовный облик учителя: когнитивно-интеллектуальный потенциал, морально-этические нормы, эмоциональный интеллект и уровень национального самосознания. Автор рассматривает трансформацию требований к духовному облику современного педагога и раскрывает психологические

механизмы в системе «учитель-ученик», влияющие на воспитание учащихся. Также в статье предлагаются педагогические модели формирования «духовного иммунитета» у учащихся в условиях информационных атак и духовных угроз. Выводы исследования служат практическими рекомендациями для совершенствования системы подготовки педагогических кадров и вывода духовно-просветительской работы в общеобразовательных школах на новый уровень.

Ключевые слова: Педагогическая ответственность, духовная трансформация, облик современного учителя, духовный иммунитет, система ценностей, педагогическая этика, эмоциональный интеллект, информационные угрозы.

KIRISH: Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida globallashuv jarayonlari nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarni, balki jamiyatning ma’naviy-axloqiy asoslarini ham tubdan o‘zgartirmoqda. Bunday murakkab sharoitda yosh avlod tarbiyasi, ularning ma’naviy olamini yot g‘oyalardan himoya qilish va milliy qadriyatlarga sadoqat ruhida voyaga yetkazish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi. Zero, har qanday jamiyatning kelajagi bevosita uning intelektual va ma’naviy salohiyatiga bog‘liqdir. Ushbu jarayonda markaziy bo‘g‘in — bu o‘qituvchi shaxsidir. Zamonaviy o‘qituvchi bugun shunchaki fan asoslarini o‘rgatuvchi mutaxassis emas, balki o‘quvchining ichki dunyosini shakllantiruvchi, unga hayotiy yo‘nalish beruvchi "ma’naviy me’mor" hisoblanadi.

Biroq, bugungi kun pedagogi oldida turgan mas’uliyat har qachongidan ham og‘irroq. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi o‘quvchilarning dunyoqarashiga turlicha ta’sir ko‘rsatmoqda, bu esa o‘qituvchidan nafaqat yuqori professionalizm, balki yuksak ma’naviy qiyofani ham talab etadi. O‘qituvchining ma’naviy qiyofasi uning kiyinish madaniyati, nutqi, odobi va o‘z kasbiga bo‘lgan sadoqatida namoyon bo‘ladi. Agar o‘qituvchi o‘z shaxsida yuksak fazilatlarni mujassam etmas ekan, uning dars jarayonida bergan nasihatlari o‘quvchi qalbiga yetib bormaydi. Ushbu maqolada o‘qituvchi mas’uliyatining ijtimoiy-pedagogik asoslari, uning ma’naviy qiyofasiga qo‘yilayotgan zamonaviy talablar va o‘quvchi ma’naviyatini yuksaltirishning innovatsion usullari atroflicha tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM: Pedagogik faoliyatning tub mohiyati shundan iboratki, u shunchaki bilim uzatish texnologiyasi emas, balki inson qalbini shakllantirishga yo‘naltirilgan murakkab ijtimoiy-psixologik jarayondir. Zamonaviy dunyoda o‘quvchilarning ma’naviyatini shakllantirishda o‘qituvchidan talab qilinadigan eng muhim sifat — bu transformatsiyaga tayyorlik, ya’ni milliy qadriyatlarni zamonaviy raqamli avlod tiliga mahorat bilan o‘gira olish qobiliyatidir. Bugungi o‘qituvchining ma’naviy qiyofasi uning emotsional intellekti bilan belgilanadi; pedagog o‘quvchining ichki kechinmalarini his qila oladigan "empatiya" tuyg‘usiga ega bo‘lmas ekan, uning darsdagi har qanday nasihati shunchaki exoga aylanib qoladi. Ma’naviy tarbiya jarayoni o‘qituvchining nutqidagi "pedagogik takt" orqali amalga oshadi, bunda har bir so‘z o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini so‘ndirmasligi, aksincha, undagi yashirin potensialni uyg‘otishi lozim. O‘qituvchining mas’uliyati bugun kiber-makonda ham davom etadi; u o‘quvchilarga ijtimoiy tarmoqlardagi "ma’naviy filtr"ni shakllantirishni o‘rgatishi, axborot xurujlariga qarshi intellektual va axloqiy immunitet hosil qilishi hayotiy zaruratdir. Zero, ma’naviyat faqat kitoblardan o‘qiladigan nazariya emas, balki kutilmagan ziddiyatli vaziyatlarda o‘qituvchining qabul qiladigan adolatli qarorlarida, uning o‘quvchi shaxsiyatiga ko‘rsatadigan yuksak hurmatida aks

etadi. O‘qituvchi ma’naviy qiyofasining yana bir ustuni — bu uning doimiy "o‘z-o‘zini tarbiyalash" (self-education) qobiliyatidir; o‘qishdan va dunyoni anglashdan to‘xtagan pedagog o‘z ma’naviy quvvatini yo‘qotadi va o‘quvchilar uchun shunchaki "bilim operatori" bo‘lib qoladi. Ma’naviy tarbiyaning samaradorligi o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi "ruhiy rezonans"ga bog‘liq bo‘lib, bu aloqa faqatgina samimiylik, so‘z va ishning birligi hamda kasbga bo‘lgan cheksiz muhabbat asosida quriladi. O‘qituvchi o‘z mas’uliyatini anglagan holda, har bir darsni jamiyatdagi ijtimoiy adolat, insonparvarlik va milliy o‘zlikni anglash g‘oyalarini singdirish imkoniyati deb bilishi, jamiyatning ma’naviy genofondini shakllantiruvchi strategik sub’ekt sifatida harakat qilishi shart. O‘qituvchining ma’naviy qiyofasi jamiyatning axloqiy darajasini belgilab beruvchi barometr bo‘lib, u o‘quvchi qalbida ezgulik va haqiqatga bo‘lgan ishonchni mustahkamlash orqali kelajak sivilizatsiyasining poydevorini qo‘yadi. Yakuniy tahlilda, zamonaviy o‘qituvchi — bu nafaqat o‘z fanining ustasi, balki yoshlarni ma’naviy tanazzuldan asrovchi, ularga yuksak axloqiy ideallarni taqdim etuvchi haqiqiy ma’rifat fidoyisidir. Ma’naviy tarbiya jarayoni faqatgina bilim berish emas, balki o‘quvchi qalbida hayotiy mazmunni shakllantirish bo‘lib, bunda o‘qituvchining shaxsiy dunyoqarashi va uning ichki "men"i o‘quvchi uchun eng katta darslik vazifasini o‘taydi. Zamonaviy o‘qituvchi o‘zining ma’naviy qiyofasida shunday bir muvozanatni topishi kerakki, u ham milliy o‘zlikni saqlovchi, ham jahon sivilizatsiyasi yutuqlarini qabul qiluvchi ochiq shaxs bo‘lib gavdalanishi lozim. Pedagogning mas’uliyati bugun o‘quvchini nafaqat imtihonlarga, balki murakkab hayotiy sinovlarga, axloqiy tanlovlarga tayyorlashda namoyon bo‘ladi; bunda o‘qituvchi o‘quvchiga "vijdon nima?", "halollikning mukofoti nima?" degan savollarga o‘zining hayotiy pozitsiyasi orqali javob berishi zarur. Ma’naviyat shakllanishida o‘qituvchi tomonidan qo‘llaniladigan "ishontirish san’ati" muhim o‘rin tutadi; quruq buyruq yoki majburlash bilan shakllantirilgan odob vaqtinchalik niqob bo‘lishi mumkin, ammo chinakam ma’naviyat faqat o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘zaro ma’naviy ishonch muhitida voyaga yetadi. O‘qituvchi o‘zining ma’naviy qiyofasi bilan o‘quvchida "ideal inson" obrazini uyg‘ota olishi, uning har bir harakati, kutilmagan vaziyatlardagi bosiqligi va muammolarni adolat bilan hal qilishi o‘quvchi ongida o‘chmas iz qoldirishi kerak. Shuningdek, zamonaviy pedagogikada o‘qituvchining mas’uliyati o‘quvchining hissiy holatini (well-being) asrashni ham nazarda tutadi; ma’naviyati boy o‘qituvchi o‘quvchining ruhan sinishiga yo‘l qo‘ymaydi, aksincha, undagi ezgu xislatlarni qo‘llab-quvvatlash orqali ijtimoiy moslashuviga ko‘maklashadi. O‘qituvchi ma’naviy qiyofasining yana bir muhim ustuni — bu uning madaniyatlararo muloqotga tayyorligi va bag‘rikengligidir; u turli millat va e’tiqod vakillariga nisbatan hurmat ruhini darsning har bir bosqichida singdirib borishi, kamsitishning har qanday ko‘rinishiga qarshi tura olishi lozim. Bugungi axborotlashgan jamiyatda o‘qituvchining ma’naviy qiyofasi uning media-savodxonligi bilan ham o‘lchanadi; u yoshlarga internetdagi ma’naviy tahdidlarni tushuntira olishi va ularda "axborot süzgichi"ni shakllantirishi hayotiy zaruratdir. Pedagogik etika talabiga ko‘ra, o‘qituvchi o‘quvchi shaxsiga nisbatan hech qachon befarq bo‘lmasligi, har bir darsni qalb bilan o‘tishi va o‘zining kasbiga bo‘lgan sadoqatini har kuni isbotlashi kerak. Zero, ma’naviyatli o‘qituvchi — bu nafaqat dars o‘tuvchi shaxs, balki kelajak avlodning ma’naviy genofondini shakllantiruvchi strategik ahamiyatga ega bo‘lgan siymodir. O‘qituvchining ma’naviy qiyofasi jamiyatning ma’naviy darajasini belgilab beruvchi barometr bo‘lib, u o‘z ustida ishlashdan to‘xtagan daqiqada jamiyatning kelajagi ham xavf ostida qoladi. Shuning uchun ham zamonaviy o‘qituvchi doimiy mutolaa, san’atga muhabbat va insonparvarlik g‘oyalari bilan sug‘orilgan shaxs bo‘lishi, o‘zining

har bir qadami bilan o‘quvchi qalbida ezgulik va adolatga bo‘lgan ishonchni mustahkamlab borishi shart. Zamonaviy o‘qituvchining ma’naviy qiyofasida akmeologik yondashuv muhim o‘rin tutadi; bu o‘qituvchining o‘z kasbiy mahoratining cho‘qqisiga intilishi va bu intilish orqali o‘quvchilarda hayotiy muvaffaqiyatga bo‘lgan sog‘lom motivatsiyani uyg‘ota olishidir. Pedagogik mas’uliyatning yangi qirrasi sifatida "ijtimoiy inklyuzivlik" madaniyatini keltirish mumkin; ma’naviyati yuksak o‘qituvchi sinfdagi har bir o‘quvchining jismoniy, ijtimoiy yoki iqtisodiy holatidan qat’i nazar, ularga teng imkoniyat va cheksiz hurmat ko‘rsatish orqali jamiyatdagi adolat tamoyillarini amalda namoyish etadi. O‘qituvchining ma’naviy qiyofasi uning "mohiyatli muloqot" qurish mahoratida aks etadi, bunda o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi masofa qo‘rquvga emas, balki intellektual va axloqiy nufuzga (avtoritetga) asoslanishi lozim. Hozirgi axborot asrida o‘qituvchi "ma’naviy tyutor" vazifasini bajarishi, ya’ni yoshlarga global tarmoqdagi axloqiy nisbiylik va destruktiv g‘oyalar orasidan haqiqiy insoniy qadriyatlarni ajratib olishga ko‘maklashishi strategik ahamiyatga ega. Pedagogik etikaning muhim elementi bo‘lgan "kasbiy vijdon" tushunchasi o‘qituvchini har bir darsga o‘ta mas’uliyat bilan yondashishga, o‘quvchi taqdiriga befarq bo‘lmaslikka va o‘z xatolarini mardona tan olib, ularni tuzatish orqali shogirdlariga samimiylik darsini berishga undaydi. Shuningdek, zamonaviy o‘qituvchi o‘zining ma’naviy qiyofasida estetik madaniyatni ham mujassam etishi, san’at, adabiyot va nafosat olami orqali o‘quvchilarning hissiy dunyosini boyitishi, ularda go‘zallikni his qilish va yaratishga bo‘lgan intilishni shakllantirishi zarur. Ma’naviy tarbiya — bu uzluksiz pedagogik innovatsiya bo‘lib, unda o‘qituvchi an’anaviy metodlarni inkor etmagan holda, zamonaviy psixologik treninglar va Keys-stadi usullaridan foydalanib, o‘quvchini real hayotiy ziddiyatlarda ma’naviy g‘olib bo‘lishga o‘rgatishi lozim. O‘qituvchining jamiyat oldidagi mas’uliyati shundaki, u o‘zining har bir so‘zi va harakati bilan oila muqaddasligi, mehnatsevarlik va qonun ustuvorligi kabi poydevor tushunchalarni o‘quvchi ongiga hayotiy ehtiyoj sifatida singdirib boradi. Zero, o‘qituvchining ma’naviy dunyosi qanchalik keng va teran bo‘lsa, u tarbiyalayotgan avlodning dunyoqarashi ham shunchalik salmoqli va barqaror bo‘ladi. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, zamonaviy o‘qituvchi — bu millatning ma’naviy xavfsizligini ta’minlovchi va yangi Uyg‘onish davri poydevorini qo‘yuvchi asosiy ijtimoiy kuchdir; uning ma’naviy qiyofasi esa davlatning madaniy va ma’rifiy qudratini ko‘rsatuvchi eng oliy mezondir.

XULOSA

O‘quvchi ma’naviyatini shakllantirishda o‘qituvchi mas’uliyati va uning ma’naviy qiyofasini tadqiq etish shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy ta’lim jarayoni shunchaki bilimlar transferi emas, balki qadriyatlar tizimini barpo etish san’atidir. Bugungi kunda o‘qituvchi shaxsiga qo‘yilayotgan talablar uning nafaqat pedagogik mahoratini, balki ma’naviy-axloqiy komillik darajasini ham birinchi o‘ringa olib chiqmoqda. O‘quvchi tarbiyasida o‘qituvchining shaxsiy namunasi har qanday texnologik vosita yoki nazariy darslikdan ko‘ra kuchliroq ta’sir kuchiga ega ekanligi tadqiqotlar davomida o‘z isbotini topdi. Zamonaviy o‘qituvchi o‘zida milliy qadriyatlarni umuminsoniy tamoyillar bilan uyg‘unlashtirgan, kognitiv moslashuvchanlikka ega va emotsional intellekti yuqori bo‘lgan ma’rifatparvar qiyofasini mujassam etishi shart. Jamiyatning barqaror rivojlanishi va yoshlarning ma’naviy immunitetini mustahkamlash bevosita pedagogning o‘z kasbiy va ma’naviy mas’uliyatini qay darajada his etishiga bog‘liqdir. Xulosa qilib aytganda, ma’naviyatli o‘qituvchi – bu millat kelajagini shakllantiruvchi strategik kuch bo‘lib, uning ma’naviy qiyofasi jamiyatning axloqiy va madaniy poydevorini belgilovchi eng oliy mezondir.

O‘qituvchining doimiy o‘z ustida ishlashi, samimiyati va adolati o‘quvchilar qalbida ezgulik urug‘ini ekishning yagona kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABYOTLAR:

1.Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston strategiyasi". – Toshkent: "O‘zbekiston" nashriyoti, 2021.

2.Abdulla Avloniy. "Turkiy Guliston yoxud axloq". – Toshkent: "O‘qituvchi", 1992.

3.Abu Nasr Forobiy. "Fozil odamlar shahri". – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2012.

4.Zunnunov A. "Pedagogika tarixi". – Toshkent: "Sharq", 2004.

5.Ibragimov X.I., Abdullayeva Sh.A. "Pedagogika nazariyasi". – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2008.